

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОРУПЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ

Постановка проблеми. Результати останніх соціологічних опитувань свідчать про те, що за 2018 рік в українському суспільстві значно зросло усвідомлення серйозності проблеми корупції в Україні. Якщо на початку року корупцію вважали найсерйознішою проблемою 61 % (у 2017 році – 44 %) опитаних громадян, то наприкінці року вже 91 % громадян.

При цьому громадяни підтримують насамперед радикальні методи викоринення корупції: 55 % вважають, що перш за все потрібно жорстко карати всіх, хто причетний до корупції. Ще 28 % вважають, що подолати корупцію можна шляхом усунення корупційних ризиків. Прихильники боротьби з корупцією «через виховання» явно в меншості – 12 %.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані із виникненням і існуванням корупційних ризиків в оборонному секторі, на жаль, спостерігаються в основних сферах функціонування Міністерства оборони України та Збройних Сил України:

1) політична – відсутність чіткої законодавчої бази та засобів контролю, необхідність вдосконалення внутрішнього керівного управління антикорупційною діяльністю Міністерства оборони України, недостатня прозорість на стратегічному рівні –

донори не мають розуміння чи дійсно вони задовольняють стратегічні потреби України;

2) управління персоналом – поведінка керівництва, призначення на посади, просування по службі, відзначення нагородами за одержання неправомірної вигоди або за принципом особистої відданості, а не професіоналізму, етичні цінності та стандарти не відповідають вимогам доброчесності;

3) фінанси та матеріальні ресурси – непрозорість бюджету, зловживання бюджетами та доходами, нерозвинена інфраструктура військового житла, застарілий та неефективний порядок здійснення капітального будівництва та інвестицій [7].

Зокрема, серед проблемних питань незаконного використання земель та фондів можна виокремити такі:

– вилучення земель оборони зі сфери користування Міністерства оборони України внаслідок прийняття місцевими органами самоврядування рішень про їх передачу в комунальну власність без згоди Міністерства оборони України та інформування Кабінету Міністрів України;

– незаконна забудова земель оборони України сторонніми комерційними структурами, що дозволяє їм використовувати землі оборони у

Theoretical and methodological basis for ensuring information security of person, society and state

власних інтересах з метою отримання прибутку та створює передумови для виведення відповідних земельних ділянок зі сфери управління Міністерства оборони України;

– незаконна реалізація нерухомого майна Міністерства оборони України з подальшою відмовою від права постійного землекористування;

– незаконне використання земель та фондів;

– відсутня первинна інформація про основні фонди та засоби, закріплені за державними підприємствами;

– велика кількість підприємств є збиткові при наявності великої кількості об'єктів нерухомого майна, яке може бути втрачено у зв'язку з наявністю кредиторської заборгованості.

Окремі уваги заслуговують корупційні виклики у сфері оборонних закупівель:

– надмірна засекреченість державного оборонного замовлення: недоліки Закону України «Про Державну таємницю» призводять до необґрунтованого засекречування оборонних закупівель, у зв'язку із чим, за різними оцінками, понад 90 % державного оборонного замовлення здійснюється без застосування конкурсних процедур [2];

– відсутність зазначених процедур у таємних закупівлях: відсутність чітких конкурсних процедур щодо вибору постачальника продукції у випадках, коли закупівля становить державну таємницю, вибір виконавця замовлення здійснюється замовниками самостійно [3];

– обмеження максимального прибутку постачальників: відповідно до положень Постанови Кабінету

Міністрів України від 27.04.2011 № 464 «Питання державного оборонного замовлення» максимальний прибуток не може перевищувати 5 % від вартості комплектуючих та до 30 % від вартості послуг, що створює багато корупційних ризиків у ході підготовки розрахунково-калькуляційних матеріалів та спонукає виконавців державного оборонного замовлення штучно збільшувати собівартість продукції за рахунок закупівлі дорожчих комплектуючих і фіктивного збільшення трудогоди [6];

– відсутність конкурсних процедур при закупівлі за імпортом: на сьогодні на законодавчому рівні не врегульований порядок конкурсного відбору іноземного постачальника державними замовниками або компаніями-посередниками, при цьому іноземні постачальники, на відміну від українських виробників, не зобов'язані подавати розрахунково-калькуляційні матеріали, а норма їх прибутку нічим не обмежена [4];

– обмежена можливість представників замовника щодо перевірки фактичних витрат, у тому числі у співвиконавців та постачальників головного виконавця під час виконання робіт, фактів укладання додаткових угод, що зменшують собівартість виробництва без коригування загальної вартості контракту;

– конфлікт інтересів – переможець торгів може бути пов'язаний із посадовою особою як акціонер або бізнес-партнер, посадова особа замовника може втручатися у процес закупівлі для надання безпідставної переваги певній компанії.

Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

Метою статті є аналіз основних аспектів корупційних викликів в оборонному секторі, з'ясування причин їх виникнення та надання пропозицій щодо напрямків їх подолання з урахуванням наявної системи запобігання і протидії корупції в Міністерстві оборони України.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням викладеного та з метою покращення ситуації й зменшення корупційних ризиків у сфері державних закупівель важливим є здійснення наступних кроків:

1. Підвищення прозорості державного оборонного замовлення шляхом зменшення кількості таємних закупівель та впровадження конкурсних процедур під час проведення таємних закупівель.

2. Фахове та технічне посилення органу, відповідального за координацію державного оборонного замовлення. Впровадження захищених систем обробки інформації у плануванні, формуванні, виконанні замовлення та звітуванні за його результатами.

3. Спрощення доступу підприємств до реєстрації як виконавця державного оборонного замовлення.

4. Врегулювання питань офсетних договорів.

5. Удосконалення механізму ціноутворення на військову продукцію, фахове та технічне підсилення інституту військових представників.

6. Удосконалення механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю на всіх етапах оборонних закупівель.

Крім того, військово-політична ситуація в Україні зумовлює створення

передумов до виникнення корупційних ризиків у контексті виконання військових операцій.

Нелегальна торгівля в зоні проведення операції Об'єднаних сил на Сході України шкодить безпековим та економічним інтересам нашої держави, підриває її імідж, оскільки постійно повідомляється про участь у ній правоохоронців та військовослужбовців, які, використовуючи особливі переваги учасників військових операцій, вчиняють протиправні маніпуляції та створюють можливості для розгортання діяльності елементів організованої злочинності.

Спроби вирішити зазначену проблему шляхом повної блокади торгівлі з окупованими територіями не дали результатів. Водночас легалізація торгівлі для певної частини товарів може зменшити заінтересованість окремих людей брати участь в організації та функціонуванні «сірих» схем.

На сьогоднішній день в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України створена система запобігання та виявлення корупції. До складу внутрішнього контролю входять Комісія з моніторингу виконання завдань Антикорупційної програми, Комісія з оцінки корупційних ризиків діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України, Підкомітет № 1 Комітету реформ Міністерства оборони України та Збройних Сил України, Робоча група № 5, яка взаємодіє із керівниками структурних підрозділів Міністерства і Генерального штабу та Науковим центром проблем запобігання корупції у секторі безпеки і оборони

Theoretical and methodological basis for ensuring information security of person, society and state

---

Національного університету оборони України.

Безпосередньо заходи, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», організують та здійснюють уповноважені особи Відділу з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України із територіальними групами в містах Києві, Дніпрі, Одесі, Львові, Харкові [1].

Згідно з положеннями Закону України «Про національну безпеку України» громадські організації визначені складовими сектору безпеки і оборони. Громадські об'єднання можуть отримувати інформацію з питань діяльності сектору безпеки і оборони (окрім інформації з обмеженим доступом), здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони та публічно презентувати їх, проводити громадську експертизу законопроектів та подавати пропозиції державним органам, брати участь у громадських дискусіях та слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони [5].

На підставі зазначеного зовнішній контроль Міністерства оборони України представлений наступними органами:

1. Незалежний антикорупційний комітет оборони (НАКО) – це спільна ініціатива Transparency International Defence & Security та Transparency International Ukraine, направлена на зниження корупційних ризиків в секторі безпеки і оборони, яка створена у 2016 році.

До його функцій входить незалежний політично-нейтральний моні-

торинг та оцінка діяльності Міністерства оборони України, проведення міжнародних експертних досліджень, розробка рекомендацій у сфері протидії корупції, публікація відкритих аналітичних матеріалів та звітів, сприяння прозорості діяльності корупційно уразливих інституцій, зміцнення міжнародних та національних інструментів підзвітності, зменшення корупційних ризиків у секторі безпеки і оборони.

2. Незалежний експертний антикорупційний консультативно-дорадчий комітет – це консультативно-дорадчий орган при Міністерстві оборони України, затверджений наказом Міноборони України від 22 липня 2016 року № 377.

Його мета – забезпечення незалежного цивільного та міжнародного контролю за діяльністю, включаючи антикорупційну діяльність Міністерства оборони України, а також надання консультацій незалежних міжнародних експертів для формування та впровадження антикорупційних заходів у Міноборони та Збройних Силах України.

Основними функціями є: сприяння проведенню оцінювання та реалізації рекомендацій, наданих міжнародними організаціями, неурядовими організаціями, а також антикорупційних програм; надання інформаційної підтримки антикорупційним заходам Міноборони; проведення всебічно оцінювання ситуації та тенденцій у сфері антикорупційної діяльності Міноборони; підтримка структурних підрозділів Міноборони, Генерального штабу Збройних Силах України та військового командування під час

Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

підготовки первинного та вторинного законодавства; вдосконалення керівних документів Міноборони щодо дотримання антикорупційного законодавства та прийняття норм і стандартів НАТО; участь у реалізації інформаційної діяльності Міноборони; підтримка планування та впровадження антикорупційних заходів шляхом проведення аналітичних досліджень.

3. Громадська Рада при Міністерстві оборони України, засоби масової інформації, інші громадські організації.

Водночас слабкими місцями антикорупційної системи в Міністерстві оборони України є:

- питання попередження та зниження ризиків корупції не розглядаються як пріоритетні та першочергові;
- відсутність розуміння переваг доброчесної поведінки;
- неефективна система управління корупційними ризиками;
- недостатній рівень фахової підготовки та необхідного досвіду в уповноважених осіб з питань запобігання корупції;
- переважаність уповноважених осіб з питань запобігання корупції;
- недостатньо ефективна система захисту викривачів.

Запорукою успіху у подоланні корупційних явищ в Міністерстві оборони України виступатиме комплекс інституціональних заходів, спрямованих на формування нової свідомості та стимулювання доброчесності, впливу сильної політичної волі і підтримки на рівні вищого керівництва, єдність і стабільність політики,

підвищення рівня життя та соціального захисту військовослужбовців і співробітників, усвідомлення невідворотності покарання за злочинні дії, безперервний професійний розвиток, прозорість і чесний діалог із засобами масової інформації.

З метою розбудови доброчесності та реального зниження рівня корупції в Міністерстві оборони України вважається за доцільне зосередити увагу на наступних напрямках:

- формулювання дієвої антикорупційної стратегії, нових інституцій та законодавства для боротьби з корупцією, для запровадження у всіх формах і на всіх рівнях;
- застосування правильної парадигми у розробці антикорупційної програми: завоювати (або відновити) громадську впевненість і довіру до української армії та інституту оборони;
- формування чіткої конфігурації антикорупційної системи Міноборони, де встановлені та функціонально закріплені процеси виявлення ризиків, розроблення політики, програм та планів дій, відповідальні структури і процедури звітування;
- якісна робота Комісії з оцінки корупційних ризиків в Міністерстві оборони України, оскільки наявні ризики віддзеркалюють українські реалії;
- залучення громадянського суспільства до формування воєнної політики;
- створення нової системи державних закупівель, яка б отримала схвалення на міжнародному рівні за свою ефективність;
- дотримання положень Кодексу етичної поведінки та професійної

Theoretical and methodological basis for ensuring information security of person, society and state

---

етики для військовослужбовців, державних службовців та інших осіб, уповноважених виконувати державні функції в Міноборони та Збройних Силах України;

– реформа механізмів внутрішнього контролю та управління ризиками відповідно до стандартів Європейського Союзу;

– нова Концепція військової кадрової політики;

– активне впровадження заходів негайного реагування, зокрема, перевірки на поліграфі.

На сьогоднішній день пріоритетними напрямками реалізації Антикорупційної програми в Міністерстві оборони України є:

– розвиток і вдосконалення нормативно-правової та методичної бази антикорупційних реформ;

– продовження роботи щодо системного аналізу масштабів і змісту проблем корупції;

– продовження підготовки та навчання спеціалістів для протидії корупції з найвищим рівнем якості;

– удосконалення системи роботи щодо запобігання та виявлення корупції у зоні проведення операції Об'єднаних сил;

– удосконалення системи кадрового менеджменту, мінімізація корупційних ризиків при прийнятті кадрових рішень;

– продовження модернізації системи закупівель;

– запровадження «пакту доброчесності в оборонних закупівлях»,

розроблення настанови з етичної взаємодії підприємств-постачальників і організацій сектору оборони;

– забезпечення подальшої співпраці з викривачами та волонтерами [8].

Висновки. На сьогодні найбільш уразливими щодо корупційних ризиків в оборонному секторі є основні сфери: політична (відсутність чіткої законодавчої бази та засобів контролю, необхідність вдосконалення внутрішнього керівного управління антикорупційною діяльністю Міністерства оборони України та Збройних Сил України), управління персоналом (поведінка керівництва, призначення на посади, просування по службі, відзначення нагородами), фінанси та матеріальні ресурси (непрозорість бюджету, зловживання бюджетами та доходами, використання земель та фондів, державне оборонне замовлення), виконання військових операцій. Водночас створена система запобігання корупції, із врахуванням активної діяльності антикорупційних громадських організацій за підтримки міжнародних інституцій, в разі активного застосування досвіду іноземних військових установ та відомств, має можливість провести ефективні зміни в напрямку мінімізації зазначених корупційних викликів та приведенню вітчизняного сектору оборони у відповідність до європейських та світових стандартів.

Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII зі змінами.
2. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII.
3. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII [зі змінами].
4. Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони : Закон України від 12 травня 2016 року № 1356-VIII.
5. Про Національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII.
6. Питання державного оборонного замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2011 року № 464.
7. Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : затверджена рішенням НАЗК від 2 грудня 2016 року № 126, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 грудня 2016 року за № 1718/29848;
8. Антикорупційна програма Міністерства оборони України на 2018–2020 роки, погоджена з обов'язковими для розгляду пропозиціями рішенням НАЗК від 27 червня 2018 року № 1312, затверджена наказом Міністерства оборони України від 27 квітня 2018 року № 190.

Рецензенти:
доктор юридичних наук
І. Гриненко,
кандидат юридичних наук,
Ю. Гарнавський

Аннотація. В статті розглядаються основні корупційні ризики в оборонному секторі, проведено аналіз причин їх виникнення, пропонуються напрямки їх подолання з урахуванням існуючої системи запобігання та протидії корупції в Міністерстві оборони України.

Ключевые слова: корупційні ризики, військовий, державний оборонний замовлення, високоетичність, антикорупційна стратегія, громадський контроль.

Abstract. The article deals with basic corruption risks in the defensive sector; the causes which trigger them are analyzed and ways to overcome them considering the current system of prevention and control of corruption in the Ministry of Defense of Ukraine are suggested.

Key words: corruption risks, military serviceman, state defense order, integrity, anti-corruption strategy, public control.